

АЛЕКСАНДАР КОСТИЋ

ИЗБОР ИЗ ТУЋИХ ЗАНАТА ПРИМА ЛЕВИЈА

У богатом и тематски разноврсном, претежно приповедачком опусу Прима Левија значајно место заузима група есејистичких текстова писаних у раздобљу 1976–1985. за дневне новине *Il Giorno* и *La Stampa*. Идеја о њиховом обједињавању у засебну збирку јавила се 1984. године. Уредништво Еинаудија, са којим је претходних деценија, почев од другог издања романа *Зар је био човек* (1959) Леви редовно сарађивао, предложила је за наслов израз из новинског жаргона, у множинском облику: *elzeviri*, који у италијанском језику означава чланак есејистичког садржаја намењен тзв. трећој страни, резервисаној за сталну културну рубрику. Годину дана касније, када је постигао договор са торинским издавачем, Леви се одлучио за нови назив: *Туђи занат* (*L'altrui mestiere*).

Ако је провопоменути, радни наслов истицао формалне одлике, тачније краткоћу текстова, и образлагао њихов мање-више уједначен садржински обим, усклађен са предвиђеним простором у штампи, други, усвојени назив је наглашавао њихову тематску разноврсност и енциклопедијску ширину: у збирци су се нашли различити аутобиографски, књижевнокритички, лингвистички, антрополошки, путописни, друштвени, природнонаучни текстови који су сведочили о ауторовој духовној радозналости и свестраној култури.¹

Склоност ка упадима у подручја туђих заната, објашњава Леви насловни метафорични израз у уводној речи, значила је жељу да се начини мост између књижевних и, условно речено, некњижевних, претежно техничких и природнонаучних области. Она

---

¹ Треба имати у виду да су неки од огледа приликом преноса из оригиналног амбијента у нови, књижни простор претрпели одређене измене: тако је, рецимо, аутобиографски есеј „Дуго надметање” проширен за читаве две странице.

указује на један специфичан уметнички сензибилитет и стваралачки подстрек који је произашао из необичног, искошеног погледа усмереног ка подручјима културе и науке према којима је аутор гајио интересовање иако, за разлику од стручњака, није располагао свим увидима у њихове садржаје и достигнућа.

Сличан критеријум, бар када је реч о начину одабира, налазимо у наредној збирци *Приповејке и есеји*. Поред текстова у духу поетике туђег заната, писаних за торинску *Штампу*, где је иначе објавио и приповетке које је уврстио у књигу, у збирци се нашао оглед „Командант Аушвица” из 1960. Овим текстом Леви је на неки начин припремио читалачку публику за збирку *Поштомали и сјасени*, сачињену од есеја усредсређених на логорске теме и на њихову разраду у роману првенцу *Зар је то човек*.

Наш избор, којим смо настојали да употпунимо слику о стваралаштву и развојном путу италијанског писца који је у историји књижевности, упркос богатом и разноврсном опусу, остао упамћен више као ратни приповедач и аутобиограф, пао је на 9 есеја из *Туђе заната* и 4 из наредне, мешовите збирке.

Треба међутим имати у виду да есејистички део Левијевог књижевног дела није изолован од његове логорске, приповедачке литературе. Напротив. Иако упућени на друге теме, карактеристичне углавном за природнонучне области знања и њихове антрополошке импликације, Левијеви есејистички упади у подручја туђих заната одржавају везе са мотивима из аутобиографске, ратне прозе: у „Знаковима на камену” торински писац нам се представља као археолог, заинтересован за тему људског памћења, која је, да подсетимо, основа његове testimонијалне поетике; у „Ренцовој песници” се, на једном месту, осврће на проблем теодицеје, на вечно питање узрока постојања зла и патње недужних и доводи га у директну везу са стравичним искуством Другог светског рата; у „Дугом надметању”, омажу школском другу Гвиду, као да чујемо ехо приче о предратном одмеравању снага и дружењу са Сандром, описаним у „Гвожђу” у *Периодном сисџему*.

На формалном, језичко-стилском плану везе су још очигледније. Необично је, али само на први поглед, да нам простор на коме Леви даје одушка својој природнонаучној, лингвистичкој и антрополошкој ерудицији помаже да боље уочимо неке од главних списатељских квалитета који су дали печат претходним делима. Мозаичка текстура његових приповедачких остварења која је у себи обједињавала различите жанровске моделе у суштини је блиска општој поетици есеја као прелазног, хибридног књижевног облика. Није дакле чудно што се Леви, који је био склон разбијању приповедачких целина на релативно независне делове, тако добро

сналазио на терену есеја. Или, речено из обрнуте перспективе, ауторова склоност ка низању дигресија, тј. уметању мисаоних пасажа у приповедачки говор (ту пре свега мислимо на роман *Зар је то човек*), као и тенденција да књижевни говор приближи подручјима технике и природних наука (у збирци приповедака *Периодни систем* и роману *Звездасџи кључ*) у стваралачкој разради поетике туђег заната је добила, тачније потврдила свој есејистички карактер, односно порекло.